

КЛАСИФІКАЦІЯ ВИДІВ ЮРИДИЧНИХ АЛГОРИТМІВ

Манько Д. Г.

*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри теорії та історії держави і права
Міжнародного гуманітарного університету*

Існування права невід’ємно пов’язано із життям суспільства. Соціум генерує «ідею права» виробляючи необхідні моделі втілення у життя та захисту вихідних прав і свобод. Саме у таких моделях отримує вираз порядок і послідовність здійснення юридичної діяльності та/або юридично значимих діянь різними суб’єктами права. Формою здійснення зазначених моделей є юридичний процес і правова процедура, які, по суті, є пов’язаними, але нетотожними поняттями, що підпорядковані третьому поняттю – юридичному алгоритму і являють собою різні ступені здійснення (втілення в життя) права.

Слід зазначити, що право, отримуючи формальне вираження, є сукупністю приписів фіксуючих юридичні положення (статус, обов’язки, можливості) і правил які встановлюють порядок і послідовність діянь. Відповідно, юридичні положення формалізуються не тільки в якості фіксації правом обумовлених потребами суспільства принципів, дефініцій, статусів, можливостей, обов’язків, але й правил, які вказують на порядок, послідовність втілення в життя (здійснення) та охорони як прав і свобод так і окремих правових приписів.

Для того щоб класифікувати існуючі види юридичних алгоритмів, необхідно визначитися із поняттям юридичного документу, правового акту та основних форм його вираження.

В. М. Тertiшник, цілком слушно зазначає, що юридичний документ – це письмовий акт, який встановлює, розвиває чи припиняє певні правовідносини чи фіксує юридично значимі факти, дії чи події. Сила документа в його змісті, засобом доведення якого до адресата виступає мова [1, с. 44].

На думку Н. М. Крестовської, правові акти – це прийняті в офіційно визнаній формі акти суб’єктів права, що мають юридичне значення [2, с. 560].

Аналізуючи наведене визначення та використовуючи критерій форми вираження правового акту можна виявити наступні види таких актів:

– письмові правові акти – це орієнтована на соціальний вплив система прийнятих вповноваженим суб’єктом юридичних документів у яких закріплено міру свободи і встановлено обов’язок певної поведінки.

– усні правові акти – це здійснені в офіційно визнаній формі (усного наказу, усного попередження та ін.) акти словесного виконання правових норм.

– конклюдентні правові акти – це здійснені в офіційно визнаній формі (жесту, руху) акти невербального або символічного виконання правових норм.

Під юридичним алгоритмом слід розуміти регламентовану правовим актом послідовність діянь суб’єкта права. Це формально виражена конструкція, яка зумовлює характер існування, або для юридичного процесу, або для правової процедури. Юридичний алгоритм завжди орієнтовано на суб’єкта права бо в ньому закріплена модель поведінки. При визначенні особливостей правової активності суб’єктів права слід враховувати, що активні дії не є єдиними формами здійснення юридичного алгоритму. Поряд з ними, існують алгоритми дотримання правових приписів, в рамках яких, втілюється в життя така форма реалізації права як дотримання.

Враховуючи наведені положення та природу юридичного алгоритму, можна провести класифікацію юридичних алгоритмів за наступними критеріями:

1. За рівнем правового регулювання: а) загальні юридичні алгоритми – положення які містяться у законах, приміром, у статті 655 Цивільного кодексу України вказано, що за договором купівлі-продажу одна сторона (продавець) передає або зобов'язується передати майно (товар) у власність другій стороні (покупцеві), а покупець приймає або зобов'язується прийняти майно (товар) і сплатити за нього певну грошову суму [3]; б) спеціальні юридичні алгоритми – положення, які містяться у правозастосовних, або правореалізаційних актах, приміром, в Ухвалі Малиновського районного суду м. Одеса Про відкриття провадження по справі № 521/22090/14-ц від 18.12.2014р, вказано наступний юридичний алгоритм: Відповідачу подати письмові заперечення проти позову з посиланням на докази, якими вони обґрунтовуються [4];

2. За формою правової активності суб'єктів права: а) юридичні алгоритми які втілюються в життя завдяки дії, приміром, у пункті 49.3 статті 49 Податкового кодексу України вказується, що податкова декларація подається особисто платником податків або уповноваженою на це особою [5]; б) юридичні алгоритми які втілюються в життя завдяки юридично-значущої бездіяльності, приміром, у статті 11 Кримінального кодексу України вказано, що злочином є передбачене цим Кодексом суспільно небезпечне винне діяння (дія або бездіяльність), вчинене суб'єктом злочину [6]. Відтак, юридичним алгоритмом юридично-значущої бездіяльності є пасивна поведінка суб'єкта права щодо здійснення суспільно небезпечної винної дії;

3. У залежності від типу правових норм: а) юридичні алгоритми які виражені у матеріальних правових нормах, приміром, у статті 88 Господарського кодексу України встановлено, що учасники господарського товариства мають право: брати участь в управлінні справами товариства в порядку, визначеному в установчих документах, за винятком випадків, передбачених цим Кодексом та іншими законами [7]; б) юридичні алгоритми які виражені у процедурно-процесуальних правових нормах, приміром, частина 2 статті 27 Цивільного процесуального кодексу України закріплює, що особи, які беруть участь у справі позовного провадження, для підтвердження своїх вимог або заперечень зобов'язані подати усі наявні у них докази до або під час попереднього судового засідання, а якщо попереднє судове засідання у справі не проводиться – до початку розгляду справи по суті [8];

4. За характером прояву у соціальній діяльності: а) процесуальні юридичні алгоритми, приміром, у частині 1 статті 314 Кримінального процесуального кодексу України, зазначається, що після отримання обвинувального акта, клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру або клопотання про звільнення від кримінальної відповідальності суд не пізніше п'яти днів з дня його надходження призначає підготовче судове засідання, в яке викликає учасників судового провадження [9]; б) юридичні алгоритми пов'язаних із процесом процедур, приміром, Закон України «Про вибори народних депутатів України» регламентує порядок здійснення окремих пов'язаних із виборчим процесом процедур (голосування, участь у установчих зборах та ін.), так у частині 5 статті 85 зазначеного закону встановлено, що виборчі бюлетені заповнюються виборцем особисто в кабіні для таємного голосування [10]; в) юридичні алгоритми самостійних правових процедур, приміром у пункті 10 частини 2 статті 25 Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань», вказано, що Виписка з Єдиного державного

реєстру у паперовій формі надається з проставленням підпису та печатки державного реєстратора [11];

5. За формою вираження: а) письмові юридичні алгоритми – зафіксовані у текстах письмових правових актів; б) усні юридичні алгоритми – виражені в офіційно визнаній формі алгоритми словесного виконання правових норм, приміром, усний наказ, усне попередження та ін.; в) конклюдентні юридичні алгоритми – виражені в офіційно визнаній формі акти невербального або символічного виконання правових норм, приміром, підпункт 1 пункту 33 Правил дорожнього руху [12] містить опис попереджувального дорожнього знаку, якій, після його фактичного встановлення, буде символічним конклюдентним актом який приписує певний алгоритм поведінки суб'єкта права.

6. За ступенем історичного розвитку соціуму: а) усвідомлені алгоритми які засновані на мононормах та відображають порядок досягнення очікуваного результату завдяки виконанню індивідом взаємопов'язаних дій, або утримання від їх здійснення; б) юридичні алгоритми – регламентована правовими актами послідовність діянь суб'єкта права.

Відповідно, незалежно від характеру (послідовності) здійснення правових приписів, будь це дія або бездіяльність (як у випадку з алгоритмом дотримання заборони), в основі такого здійснення лежить юридичний алгоритм (регламентована правовим актом послідовність діянь). Отже, юридичний алгоритм є закріпленою правовим актом моделлю легальної активності суб'єктів права, а відповідно основою процедурно-процесуального механізму права.

Література:

1. Тертишник В. М. Зразки юридичних документів: Настільна книга слідчого : навч. посіб. для студ. вищих навч. закл. / В. М. Тертишник. – К. : Правова єдність, 2009. – 344 с.
2. Крестовська Н. М., Матвєєва Л. Г. Теорія держави і права. Підручник. Практикум. Тести: підручник / Н. М. Крестовська, Л. Г. Матвєєва. – К.: Юрінком Інтер, 2015. – 584 с.
3. Цивільний кодекс України від 16.01.2003р. [Електронний ресурс]. – режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/435-15/para3244#n3244>
4. Єдиний державний реєстр судових рішень. [Електронний ресурс]. – режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/42016052>
5. Податковий кодекс України від 21.12.2010р. [Електронний ресурс]. – режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1798-19>
6. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001р. [Електронний ресурс]. – режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>
7. Господарський кодекс України від 16.01.2003р. [Електронний ресурс]. – режим доступу <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/436-15/para720#n720>
8. Цивільний процесуальний кодекс України від 02.12.2010р. [Електронний ресурс]. – режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2755-17/para1206#n1206>
9. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012р. [Електронний ресурс]. – режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4651-17/para2769#n2769>
10. Закон України «Про вибори народних депутатів України» від 17.01.2011р. [Електронний ресурс]. – режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4061-17/para1047#n1047>

11. Закон України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань» від 15.05.2003р. [Електронний ресурс]. – режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/755-15/para662#n662>
12. Правила дорожнього руху від 10.10.2001р., затверджені Постановою КМУ від 10.10.2001 р., за № 1306 [Електронний ресурс]. – режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1306-2001-%D0%BF/para930#n930>